

Τάσος Μάρκου

του Μιχάλη Παυλίδη

Η 1^Η ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΚΕΧΕΙΡΙΑ

Στις **20 Ιουλίου 1974** κατατάχθηκα εθελοντικά στο 12^ο Τακτικό Συγκρότημα στην Κυθρέα. Εκεί τοποθετήθηκα σε λόχο ως διμοιρίτης με αποστολή την εξουδετέρωση του Τουρκοκυπριακού θύλακα Μπέκκιογιου-Τζιάους. Εκείνο το βράδυ, μετά την επιτυχή κατάληψη του Μπέκκιογιου, καθώς κινούμασταν από το γιοφύρι της Βώνης προς το χωριό Επκώ, είδα τον Τάσο Μάρκου για πρώτη φορά.

Το ξημέρωμα της **21^{ης} Ιουλίου** μας βρήκε να συνεχίζουμε την πορεία μας προς το Τζιάος. Κατά τις 8, καθηλωθήκαμε παρά το Τουρκοκυπριακό χωριό Πέτρα του Διγενή όταν το φορτηγό που μετέφερε τον βαρύ οπλισμό μας με οδηγό τον Σοφοκλή Παναγή δέχτηκε Τουρκικά πυρά στα λάστιχά του και ακινητοποιήθηκε. Έτσι αναγκαστήκαμε να στρατοπεδεύσουμε σε έναν ελαιώνα δίπλα από το σταυροδρόμι της Πέτρας του Διγενή για να ανασυνταχούμε. Εκεί αντάμωσα με τον ξάδερφό μου Κυριάκο Έλληνα.

Κατά το διάστημα που παραμείναμε καθηλωμένοι στην Πέτρα του Διγενή, περάσαμε από το σχολείο του χωριού. Σε μια αμμοδόχο στην αυλή του, υπήρχε σχηματισμένος ο χάρτης της Κύπρου. Δε θα ξεχάσω ποτέ ότι στο σχέδιο που αντικρίσαμε είχε την Κύπρο μοιρασμένη όπως ακριβώς προέκυψε μετά το τέλος του πολέμου και είναι μέχρι σήμερα.

Η παραμονή μου στην Πέτρα του Διγενή έλαβε τέλος όταν διαταχθήκαμε να μεταβούμε στο Δίκωμο προς ενίσχυση του 361 Τ.Π. Ο Τάσος ανέλαβε τη συγκρότηση λόχου από 100 περίπου άνδρες και μας συνόδευσε μέχρι το Δίκωμο όπου, με ενδιάμεση διανυκτέρευση στη Μια Μηλιά, φτάσαμε το πρωί της Δευτέρας, **22 Ιουλίου**. Από το Διοικητήριο, προωδηθήκαμε εν μέσω βροχής όλμων και κανονιοβολισμών στα χαρακώματα της πρώτης γραμμής απέναντι από την Αγύρτα. Μαζί μου στη διμοιρία βρίσκονταν οι συγχωριανοί Γεώργιος Σώζου, Σάββας Φιλιππίδης και ο Κυριάκος Έλληνας.

Γύρω στις 4 το απόγευμα, πληροφορήθηκα ότι είχε συμφωνηθεί εκεχειρία. Παρά την εκεχειρία όμως, γύρω στις 5:30 μια τουρκική ίλη αρμάτων προέβαλε από ύψωμα της Αγύρτας και κτυπούσε τις θέσεις μας με πυροβόλα και πολυβόλα ενώ προς το βράδυ οι Τούρκοι ξεκίνησαν να μας βάλλουν με τροχιοδεικτικά από τον Άγιο Γλαρίωνα για να εντοπίσουν τις θέσεις των δικών μας όπλων ευθείας βολής. Η κατάσταση ήταν απελπιστική. Η οργάνωση των δυνάμεων μας ήταν ανύπαρκτη και το ηθικό του στρατεύματος καταρρακωμένο. Όταν βράδιασε, βλέπαμε αποσβολωμένοι από τις θέσεις μας στα χαρακώματα του Πάνω Δικώμου, καταδρομείς να κατεβαίνουν από τον Πενταδάκτυλο και να ενώνονται με στρατιώτες που εγκατέλειπαν το Δίκωμο σχηματίζοντας μια λαοθάλασσα που

τρεπόταν σε άτακτη φυγή προς τη Μια Μηλιά. Αναζήτησα τον Τάσο για εντολές αλλά δεν τον εντόπισα.

Ελλείψει καθοδήγησης αναγκαστήκαμε κι εμείς να εγκαταλείψουμε τις δέσεις μας. Κάποια στιγμή κατά την πορεία μας διακρίναμε το λαντ ρόβερ του Τάσου να κατευθύνεται αντίθετα από την κατεύθυνση της υποχώρησης. Διάφοροι φώναζαν «ΕΝ Ο ΤΑΣΟΣ!». Αργότερα, μάθαμε ότι την επομένη, **23 Ιουλίου**, είχε ανέβει μόνος του στην εγκαταλελειμμένη γραμμή αμύνης με ένα ΠΑΟ 106 χιλιοστών και έβαλλε κατά των Τούρκων από εναλλασσόμενες θέσεις για να μην διαφανεί ότι δεν υπήρχε άμυνα. Το θαρραλέο τέχνασμα του περήφανου Τάσου που πολεμούσε μόνος του σαν λιοντάρι πέτυχε, και έτσι οι Τούρκοι δεν τόλμησαν να επιτεθούν στο Δίκωμο παρά μόνο 5-6 μέρες μετά. Σ' αυτό το σημείο διακόπηκε η επαφή μου με τον Τάσο καθώς είχα φτάσει στην Κυθρέα όπου παρέμεινα μέχρι τα τέλη του μηνός.

Ο Τάσος είχε κληθεί, πλέον, να οργανώσει αμυντικές δυνάμεις επί της κρισιμότητας γραμμής Μιας Μηλιάς-Κουτσοβέντη για ανακοπή της προέλασης των Τούρκων προς την πεδιάδα της Μεσαορίας και την Αμμόχωστο. Μέσα στα συντρίμια της Εθνοφρουράς συγκρότησε από το μηδέν το 305 Τ.Π. επιστρατεύοντας εθελοντές εφέδρους και στρατιώτες από διάφορες μονάδες. Υπό αυτές τις συνθήκες, ζήτησε από τον γαμπρό μου και παλιό συναγωνιστή του Ανδρέα Κανικλίδη να του συστήσει δύο εφέδρους αξιωματικούς που θα τον βοηθούσαν στη διοίκηση του τάγματος. Ο Κανικλίδης ειδοποίησε τον Κυριάκο Έλληνα και εμένα και έτσι ξανασυνάντησα τον δρυσικό Ταγματάρχη, αν θυμάμαι καλά στις 30 Ιουλίου.

ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑΞΥ 30 ΙΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΟΝΩΝ 2^{ΗΣ} ΕΙΣΒΟΛΗΣ

Στο διάστημα μέχρι τις παραμονές της δεύτερης εισβολής βίωσα και θαύμασα πιο έντονα το μεγαλείο του ανθρώπου και στρατιώτη Τάσου Μάρκου.

Θυμάμαι τον αξιωματικό Μάρκου αυστηρό και ακούραστο, να αγωνίζεται νυχθημερόν για να οργανώσει όσο καλύτερα μπορούσε τη νεοσύστατη γραμμή αμύνης που του είχε ανατεθεί. Παρά την εγκατάλειψη από την ηγεσία του στρατεύματος, κατασκεύασε ορύγματα σε όλη την γραμμή, δημιούργησε τις αμυντικές θέσεις των στρατιωτών και οργάνωσε την επάνδρωση νέων φυλακίων.

Θυμάμαι τον αξιωματικό Μάρκου να νοιάζεται μονίμως για τη διοικητική μέριμνα και το ηθικό των στρατιωτών του. Γι' αυτό και **τρεις με τέσσερις ημέρες πριν την δεύτερη εισβολή** έδωσε άδεια σε όσους στρατιώτες είχαν παιδιά.

Θυμάμαι όμως και τον άνθρωπο Τάσο, συνεχώς προβληματισμένο και ανήσυχο, προφανώς γιατί αισθανόταν το σύννεφο της προδοσίας που κάλυπτε τα πάντα. Τη νύχτα της **12^{ης} Αυγούστου** καθώς τον έβλεπα και πάλι κουρασμένο

και πεινασμένο, με κατακόκκινα μάτια από την αυτνία, πρότεινα να μεταβώ στο σπίτι μου στην Κυθρέα για να του φέρω φαγητό. Του πήρα ψάρι από τη μάνα μου. Αλλά παρόλη την πείνα του, η στεναχώρια του και ο προβληματισμός του δεν τον άφησαν να βάλει παρά μόνο 2 μπουκιές στο στόμα του. Κι όμως, αυτόν τον ίδιο πικραμένο άνδρα, θυμάμαι πάντα αγέρωχο να μας εμψυχώνει, να μας τονώνει το ηθικό.

Τη νύχτα της **13^{ης} Αυγούστου** ανέβηκε στα υψώματα του δεύτερου λόχου μαζί με τον Ανθυπολοχαγό Έλληνα. Παρακολουδούσε τα τουρκικά άρματα να στέλνουν μεταξύ τους σήματα επικοινωνίας χρησιμοποιώντας τα φώτα τους. Δεν χρησιμοποιούσαν ασυρμάτους διότι η πλευρά μας είχε υποκλέψει την επικοινωνία τους. Έκπληκτος ο Έλληνας είδε ότι ο Τάσος μπορούσε να αποκωδικοποιήσει ακόμα και αυτά τα παράξενα σήματα των τουρκικών τεθωρακισμένων. Τη νύχτα αυτή πάνω στο ύψωμα, ο Τάσος κατάλαβε ότι οι Τούρκοι ετοίμαζαν επίθεση και είπε στον Έλληνα: «ΠΑΜΕΝ ΠΙΣΩ ΓΙΑΤΙ ΑΥΡΙΟ ΕΝ ΔΥΣΚΟΛΗ ΜΕΡΑ...».

Και είχε δίκαιο... Την επαύριον, η μονάδα που με αίμα είχε στήσει μόνος του χωρίς τη βοήθεια κανενός, θα καλούνταν να ανακόψει μια τρομερή τουρκική επίθεση. Οι τομείς των λόχων όπως τους διέταξε, είχαν ως εξής:

Ο **1^{ος} Λόχος** με διοικητή τον Λεφτή αμυνόταν στο νότιο άκρο του τάγματος επί του φυλακίου 12.

Στη μέση και μπροστά από το φράγμα της Μιας Μηλιάς ήταν ο **2^{ος} Λόχος** με διοικητή τον Αντρέα Στυλιανίδη Κύκκο.

Ο **3^{ος} Λόχος** με διοικητή τον Νίκο Παστελλόπουλο, οχυρωνόταν βορειότερα επί του Υψώματος Αρνάολος.

Το **Διοικητήριο** του τάγματος βρισκόταν πίσω από τους λόχους, κοντά στο φράγμα Μιας Μηλιάς, σε ένα παράπηγμα που χρησιμοποιούσε ο Τάσος ως γραφείο και χώρο ξεκούρασης. Παραδίπλα, εγώ κι ο Έλληνας είχαμε κατασκευάσει πρόχειρα ένα αντίσκηνο όπου και αποσυρθήκαμε το τελευταίο βράδυ.

Η ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ

Η τουρκική επίθεση την αποφράδα **14^η Αυγούστου** άρχισε πολύ νωρίς, στις 04:50 το πρωί. Τα τουρκικά αεροπλάνα ξεπρόβαλλαν από τη Χαλεύκα και σάρωναν τη γραμμή Κουτσοβέντη – Φράκτη Μιας Μηλιάς – Αμερικάνικου ραδιοσταθμού – ΒΜΗ. Ο Τάσος μόλις που πρόλαβε να βγει από το παράπηγμά του όπως κι εμείς από το αντίσκηνό μας. Θυμάμαι χαρακτηριστικά ότι τα πυρά κομμάτιασαν ένα τυφέκιο πάνω στο οποίο είχε κρεμασμένο το μπερέ του, αφήνοντας όρδια μόνο την κάννη να στηρίζει το διάτρητο, πλέον, μπερέ.

Μετά από 2-3 διαδοχικές καθόδους των αεροπλάνων, οι Τούρκοι εξαπέλυσαν καταγιοισμό πυρών από πυροβολικό και όλμους. Αλύγιστος ο Τάσος, έδινε ασταμάτητα οδηγίες στους λοχαγούς μέσω του ασυρμάτου που του παρείχε ο κλη-

ρωτός στρατιώτης Αγκασίνας τον οποίο καϊδευτικά φώναζε έτσι λόγω της καταγωγής του από το ομώνυμο χωριό.

Σε επικοινωνία με τον 3^ο Λόχο, του αναφέρθηκε ότι ένας Ανθυπολοχαγός μας, Αντρέας θυμάμαι το όνομά του, είχε κτυπηθεί και έτσι ο Τάσος διέταξε τον Έλληνα να αντικαταστήσει τον τραυματία. Ο Έλληνας παρέμεινε στον 3ο λόχο μέχρι που αναγκάστηκε να υποχωρήσει αφού προηγουμένως είχε χάσει επικοινωνία με τον λοχαγό του. Σε μετέπειτα συνομιλία μας, ο Έλληνας μου έλεγε ότι οι Τούρκοι που αντίκρισε βρίσκονταν υπό την επήρεια ουσιών γιατί τους έβλεπε να παρελαύνουν εορταστικά αντί να κινούνται σε στρατιωτικούς σχηματισμούς.

Θυμάμαι τον Τάσο να τρέχει από τη μια άκρη του τάγματος στην άλλη και να δίνει οδηγίες και θάρρος στους άνδρες χωρίς να υπολογίζει τη δίνη της μάχης. Παρά τον τιτάνιο αγώνα του όμως, γύρω στις 7:30, είδε σχεδόν όλο τον 1^ο λόχο να εγκαταλείπει τις θέσεις του και να τρέπεται σε φυγή περνώντας από την έδρα του τάγματος. Εξοργισμένος, άρχισε να φωνάζει και να προσπαθεί να τους επαναφέρει αλλά μάταια.

Λίγο αργότερα εξοργίστηκε εκ νέου όταν χωρίς να έχει δώσει εντολή, είδε το λαντ ρόβερ που μετέφερε το ΠΑΟ 106 χιλιοστών να φεύγει προς το νοσοκομείο της Κυθρέας για να διακομιστεί εκεί ο τραυματισμένος γεμιστής του στοιχείου με αποτέλεσμα η μονάδα να απολέσει την πολύτιμη αντιαρματική κάλυψη του ΠΑΟ.

Ο Τάσος διαπίστωνε αυτό που διαισθανόταν προ πολλού, ότι η μάχη ήταν χαμένη. Πιστεύω ότι από ένα σημείο και έπειτα σκόπευε πλέον στην οργάνωση τακτικής υποχώρησης των λόχων για να σώσει τον Κύκκο και τον Παστελλόπουλο με τους οποίους είχε χάσει επικοινωνία. Με αυτό το σκεπτικό μάλλον ο Τάσος με διέταξε να πάρω το άλλο λαντ ρόβερ και να πάω στον 1^ο λόχο για να μαζέψω τα όπλα και τα πυρομαχικά που φυλάσσονταν σε μια αποθήκη του φυλακίου 12. Φτάνοντας εκεί, αντίκρισα κάποιους εναπομείναντες στρατιώτες του λόχου να βρίσκονται παραπέρα σε κατάσταση σοκ και να παρακολουθούν τους Τούρκους στρατιώτες που ανέβαζαν τη σημαία τους στον ιστό του φυλακίου. Άρπαξα ένα εγκαταλελειμμένο μπρεν που βρήκα και πυροβόλησα προς το μέρος των Τούρκων για να αναδαρρήσουν οι στρατιώτες μας και να απαγκιστρωθούν. Τους φώναζα να φύγουν προς το τάγμα καθώς φόρτωνα τα όπλα και τα πυρομαχικά στο αυτοκίνητο όπως με είχε διατάξει ο Τάσος. Όταν επέστρεψα στο διοικητήριο, ο Τάσος μου είπε να φορτώσω όλα τα όπλα και πυρομαχικά του τάγματος σε φορτηγό και παράλληλα μου φώναζε: «ΡΕ ΠΑΥΛΙΔΗ ΝΑ ΣΩΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΚΥΚΚΟΝ ΤΖΑΙ ΤΟΝ ΠΑΣΤΕΛΛΟΠΟΥΛΟΝ!». Ακόμα αντηχεί στα αυτιά μου η καθαρή μεταλλική φωνή του που αγωνιούσε για το τι θα απογίνονταν οι αξιωματικοί του και οι λόχοι τους.

Όταν βάλαμε όλα τα όπλα και πυρομαχικά στο φορτηγό, το στείλαμε ανατολικότερα σε ασφαλή τοποθεσία πίσω από ένα μικρό ύψωμα. Η επόμενη διαταγή που θυμάμαι ήταν να μαζέψω τους 3-4 στρατιώτες του τάγματος και τον ασυρματιστή Αγκασίνα κοντά του. Και μετά μου φώναζε: «ΠΗΑΙΝΝΕ ΣΤΟ ΦΟΡΤΗΓΟ ΤΖΑΙ ΠΕΡΙΜΕΝΕ ΜΕ».

Κατευθυνόμενος προς το φορτηγό, έβλεπα τους Τούρκους στρατιώτες να καταλαμβάνουν εν είδει παρελάσεως το Ύψωμα Αρνάολος του 3^{ου} Λόχου και να καρφώνουν τουρκικές σημαίες. Έφτασα στο χώρο που θα μας περίμενε το φορτηγό αλλά δεν το έβλεπα πουθενά. Όταν το εντόπισα να κινείται 2-3 χιλιόμετρα μακριά προς το γήπεδο της Κυδρέας μου κόπηκαν τα γόνατα. Δεν ήξερα πώς να αντιδράσω. Τελικά έκατσα και περίμενα τον Τάσο. Κατά την αναμονή μου, έντονες σκέψεις περνούσαν από το μυαλό μου. Παρότι έβλεπα τα τουρκικά άρματα να έχουν σπάσει τη γραμμή μας στον Αμερικάνικο Ραδιοσταθμό και να κινούνται πλέον στο δρόμο Λευκωσίας-Αμμοχώστου, παρότι άκουγα διάφορους πυροβολισμούς από το χώρο του τάγματος, η τελευταία διαταγή του Τάσου σκέπαζε κάθε εικόνα: «ΠΗΑΙΝΝΕ ΣΤΟ ΦΟΡΤΗΓΟ ΤΖΑΙ ΠΕΡΙΜΕΝΕ ΜΕ»... Και δειλά-δειλά συνειδητοποιούσα ότι ο άνθρωπος αυτός, σαν άλλος Αυξεντίου, παρέμεινε στον τόπο που τον όρισε το καθήκον και η Ιστορία και με διέταξε να φύγω για να σωθώ. Σκεφτόμουν ότι το ίδιο θα έκανε και με τους 3-4 στρατιώτες που είχε μαζί του. Δυστυχώς, έκτοτε βρίσκονται στη μακάβρια λίστα των αγνοουμένων.

Είχε περάσει περίπου 1 ώρα. Βλέποντας ότι ο Τάσος δεν ερχόταν όπως μου είχε πει πήρα το δρόμο προς την Κυδρέα. Ακολούθησα μια ποταμωσιά απ' όπου θα με έβλεπε εύκολα ο Τάσος αν επέστρεφε. Έφτασα στο χωριό κατά τις 12 το μεσημέρι. Παρέμεινα μέχρι τις 14:30 περίπου και από κει διέφυγα από Χαλεύκα-Χάλι-Μερσινίκκι-Λευκόνικο.

ΕΚΔΟΧΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΤΙ ΑΠΕΓΙΝΕ Ο ΤΑΣΟΣ-ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Δε χωρούν πολλές αμφιβολίες για την τύχη του θρυλικού Ταγματάρχη Τάσου Μάρκου. Ο Τάσος γνώριζε καλά τη γεωγραφία του χώρου και προσωπικά πιστεύω ακράδαντα ότι εάν επιθυμούσε να διαφύγει θα έβρισκε τον τρόπο να μεταβεί στην Κυδρέα που ήταν η μόνη ασφαλής διέξοδος. Όπως προανέφερα, παρέμεινα στην Κυδρέα για δυόμιση ώρες, ενώ άλλοι συγχωριανοί έμειναν εκεί ακόμα και μέχρι και την επόμενη μέρα, 15^η Αυγούστου. Όλοι όσοι έφυγαν από το χωριό πριν τες ληηλασίες των Τούρκων που ξεκίνησαν στις 15 Αυγούστου, σώθηκαν. Ο Τάσος δεν επέστρεψε στην Κυδρέα. ΔΕΝ ΕΠΙΘΥΜΟΥΣΕ ΝΑ ΕΠΙΣΤΡΕΨΕΙ. Επέλεξε να μείνει στο χώρο του τάγματος, πιστός στρατιώτης στο καθήκον που του όρισε η Πατρίδα, παρά την προδοσία που γεύτηκε όσο κανείς άλλος. Αυτός που για τόσες μέρες πάλευε μόνος του ενάντια όλων, αποφάσισε να σηκώσει ο ίδιος πάλι στις πλάτες του τις αμαρτίες όσων δείλιασαν. Πολεμώντας μέχρι τέλους ο Τάσος Μάρκου διέσωσε την τιμή του Έλληνα Αξιωματικού που τόσοι πολλοί είχαν αμαυρώσει και μπήκε στο Πάνθεο των Ηρώων του Ελληνικού Έθνους.

ΔΟΞΑ ΚΑΙ ΤΙΜΗ ΣΤΟΝ ΑΘΑΝΑΤΟ ΗΡΩΑ ΤΑΣΟ ΜΑΡΚΟΥ!

ΔΟΞΑ ΚΑΙ ΤΙΜΗ ΣΤΟΥΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΠΟΥ ΕΜΕΙΝΑΝ ΜΑΖΙ ΤΟΥ!